

Г.Т. Карчева, канд. екон. наук, Національний банк України

ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

Функціонування банківської системи в умовах фінансової кризи характеризується зростанням ризику ліквідності, валютного, кредитного та інших ризиків внаслідок значного відтоку коштів клієнтів, недостатнім рівнем надходжень від погашення активів, обмеженими можливостями для залучення коштів на міжбанківському ринку та зовнішніх фінансових ринках, і кредитування економіки, підтриманням ліквідності банків в основному за рахунок кредитів рефінансування, отриманих від Національного банку України.

Зазначимо, що найбільших втрат зазнали ті банки, в яких менеджмент у докризовий період проводив високоризикову політику, здійснював неефективне управління активами і пасивами, значною мірою управляв ліквідністю за рахунок міжбанківських ресурсів. При цьому ігнорувалися вимоги щодо збалансованості активів і пасивів за строками.

Можна виділити такі етапи у розвитку банківської кризи в Україні. Кінець вересня – жовтень 2008 р., коли внаслідок рейдерських атак розпочалося масове вилучення коштів у Промінвестбанку. Тільки вчасне введення Національним банком України тимчасової адміністрації дозволило не допустити банкрутства цього банку. Внаслідок неспроможності окремих банків вчасно розрахуватися за своїми зобов'язаннями перед вкладниками і кредиторами, а також внутрішня політична нестабільність та міжнародна фінансова криза, нагнітання та не завжди об'єктивне висвітлення ситуації в банках у засобах масової інформації призвело до різкого зростання недовіри до банків. Внаслідок цього за 10 днів жовтня 2008 р. загальна сума зобов'язань банків зменшилася до 18 млрд. грн.

Зауважимо, що важливу роль у підтримці ліквідності банків відіграє так звана “ліквідна подушка”, наявність у достатньому обсязі високоліквідних коштів. Кредитний “бум”, який спостерігався протягом останніх років (2005-2007 рр.) призвів до того, що банки, жертвуючи ліквідністю, намагалися якомога більше надавати кредитів, не завжди піклуючись про те, чи є достатні надходження у позичальника чи надійна застава. Врешті-решт така політика призвела до того, що за станом на 01.10.2009 банківська система України, як ніколи, мала низький рівень високоліквідних коштів, який становив лише 8,8 %, тоді як на початок 2008 р. – 10,3 %.

Наступний етап банківської кризи – листопад-грудень 2008 р., коли до кризи ліквідності приєдналася валютна криза. Внаслідок різкої зміни курсу валют у листопаді в окремих банках було недостатньо капіталу для підтримання нормативів кредитного ризику. З іншого боку, різка девальвація гривні в умовах, коли більшість банків мали довгу відкриту валютну позицію, дозволила їм за рахунок переоцінки валюти отримати значні торговельні доходи.

Наступний етап – січень-лютий 2009 р., коли незважаючи на вирішення ряду серйозних проблем з ліквідністю, банки не могли самостійно підтримувати ліквідність без отримання нових траншів кредитів рефінансування від Національного банку України. Подальше погіршення зовнішньоекономічної кон'юнктури, зниження економічної активності, суттєве стиснення внутрішнього попиту продовжували бути основними факторами негативних тенденцій у розвитку економіки, що у свою чергу негативно впливало на стан ліквідності банківської системи.

Наступний етап – березень 2009 р. і до цього часу. Певні позитивні зміни відбулися у березні, зокрема значно знизилися темпи відтоку коштів в умовах уповільнення падіння індексу виробництва у базових галузях. Позитивно вплинули на зниження інтенсивності відтоку коштів й стабілізацію валютного курсу поступове відновлення довіри до банків, зокрема банків з іноземним капіталом, у більшості з яких у березні спостерігалось збільшення коштів клієнтів.

Водночас ситуація з ліквідністю у банках залишається напруженою, рівень високоліквідних коштів продовжує знижуватися. Частка високоліквідних активів порівняно з початком року знизилася у банківській системі з 8,8 до 7,5 %.